

GÖTEBORGS UNIVERSITET

"Hellre fria än fälla"

- Sång- och instrumentalpedagogers tankar kring betygssättning och bedömning

Mattias Bolin & Cecilia Wallin

LAU370

Handledare: Anniqa Lagergren

Examinator: Eva Nässén

Rapportnummer: HT08-6110-02

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: "Hellre fria än fälla" - Sång- och instrumentalpedagogers tankar kring betygssättning och bedömning.

Författare: Mattias Bolin, Cecilia Wallin

Termin och år: HT 08

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Anniqa Lagergren

Examinator: Eva Nässén

Rapportnummer: HT08-6110-02

Nyckelord: Bedömning, betygssättning, sång- och instrumentlämnet, estetiska programmet, instrumentallärare

Syfte

Vårt intresse låg i att undersöka hur lärare på estetiska programmet på gymnasiet ser på betygssättning i sång- och instrumentlämnet, hur deras reflektioner kring uppgiften lyder.

Metod och material

Vi använde oss av den kvalitativa forskningsintervjun som metod för vår undersökning. Vi intervjuade fyra sång- och instrumentallärare på estetiska programmet utifrån vissa givna frågor. När vi analyserade insamlade data från intervjupersonerna kunde vi identifiera några olika problemområden värda att diskutera närmare.

Resultat

Det framkommer tydligt att lärarna vi intervjuade upplever att det är problematiskt med betygssättning i sång- och instrumentlämnet. Samtliga menar att det mer eller mindre gått inflation i betygen. Vidare diskuterar lärarna att de helst inte vill sätta betyg utan hellre skulle se en annan form av bedömning än den som idag råder.

Betydelse för läraryrket

Att medvetandegöra och reflektera över processen gällande bedömning och betygssättning i sång- och instrumentlämnet på gymnasiet anser vi ha en betydelse för att uppgiften att sätta betyg ska underlättas. Genom våra samtal med intervjupersonerna har vi fått ökad förståelse för problematiken kring betygssättning i ovanstående ämne.

INNEHÅLL

Inledning	4
Syfte och problemformulering	5
Tidigare forskning	6
Metod	7
Urval och genomförande	7
Etiska principer och behandling	8
Intervjupersonerna	8
Vetenskaplighet	9
Bakgrund	9
Betygssystemen i Sverige	10
Resultat: Problemområden och återkommande teman	11
Vad är det man bedömer?	11
Utvärdering som bedömning	13
Betygsinflation	14
Betygssamtal och betygen som förhandlingsbara	16
Bedömandet som process	18
Lokala betygskriterier och kursplaner	20
Diskussion	21
Vem är jag att hindra deras drömmar?	23
Avslutning	24
Bilaga: Intervjuguide	26
Litteratur	27

Inledning

Få saker inom skolans värld är så omdebatterade som betygen. Diskussioner och debatter i såväl pedagogisk forskning och media pågår ständigt, och det är framförallt diskussioner om betygens utformning: Hur ska själva graderingssystemet och kriterierna se ut? Från vilken ålder ska man få betyg? Diskussionen har ändrats över tid i takt med att samhället förändrats tillsammans med såväl skolan och lärarnas uppdrag som betygens funktion. Nu hösten 2008 är det extra aktuellt med tanke på det förslag om ett nytt betygssystem som skall införas läsåret 2011/2012. Betygen skall då anges med bokstäverna A till F, där F innebär underkänt. Marie Granlund, riksdagsledamot från Malmö och skolpolitisk talesperson för socialdemokraterna säger till sydsvenskan den 6 november att den nya betygstrappan kommer införas även om det blir maktskifte i valet 2010.¹

Att bedöma och sätta betyg är en del av lärarens vardag, ett självklart och idag ofrånkomligt inslag i yrkesprofessionen. Att bli bedömd är en ofrånkomlig del av att vara elev i en svensk skola. Kring detta har det publicerats undersökningar, rapporter och studier av en mängd olika slag, debattartiklar från politiker, lärare och föräldrar diskuterar fördelar och nackdelar med olika betygssystem och möjliga pedagogiska konsekvenser för införande av betyg i olika åldrar. Det är dock vår uppfattning att det är mycket sällan som betygens egentliga vara eller inte vara diskuteras. Även om vänsterpartiet och miljöpartiet vill ha en betygsfri skola är det idag inga realistiska politiska krav. Tendenserna går istället åt motsatt håll, och eleverna kommer betygsättas lägre ner i åldrarna än idag.

En god bakgrund och introduktion till hur man sett på bedömning och betyg i ett historiskt perspektiv ger Helena Korp i *Kunskapsbedömning– hur, vad, och varför*. Hon diskuterar också hur betygens syfte och synen på kunskap förändrats med tiden och landar i dagens skola - och i det hon beskriver som ett glapp mellan skolans faktiska verksamhet och den pedagogiska forskningen. I sin inledning ställer Korp frågor som: Är det nödvändigt att jämföra elever? Kan sådana jämförelser någonsin bli meningsfulla och rättvisa? Vidare skriver hon:

Varje beslut som gäller bedömning av elevers kunskaper inbegriper ställningstaganden i teoretiska och normativa frågor av det här slaget. Det innebär dock inte, att lärare och andra som sysslar med kunskapsbedömning i sin vardagliga yrkespraktik, uppfattar eller medvetet hanterar sådana kunskaps- och moralfilosofiska, samhälls-, läroplans- och inläringsteoriska frågor. Troligen är de mera dolda än uppenbara både för dem som genomför bedömningarna och för dem som bedöms (Korp 2003:15).

I ”Betygsättandets etik” inleder Roger Fjellström med att konstatera att betygsättandet av elever är en känslig sak. Han skriver: ”Det är något med stor, ibland avgörande betydelse för de ungas bild av sig själva och sina framtidsutsikter. I handlingen att sätta betyg sätts också läraren på prov, ett mognadsprov som lärare och människa. Har han/hon tillräcklig beredskap härför? Vad skulle en sådan beredskap kräva?”(Fjellström 2002:77) Han utvecklar ett resonemang om läraren som *moraliskt subjekt*: ”Läraren kan alltså inte nöja sig med att bara verkställa regler, utan måste medvetet axla rollen som moraliskt subjekt, dvs. bli en som kreativt tar ansvar och gör självständiga bedömningar och handlingar för elevers och samhällets bästa, i betygsättning liksom allt

¹ Sydsvenska Dagbladet, <http://sydsvenskan.se/sverige/article386206/Elever-positiva-till-ny-betygsskala.html> (hämtat 081201)

annat.”(Fjellström 2002:88) Till detta ska vi återkomma.

Fjellströms artikel är hämtad ur en artikelsamling som går under namnet *Att bedöma eller döma* som skolverket gav ut 2002. Den kommenterar ur olika synvinklar det som i texterna refereras till som ”det nya betygssystemet”, det vill säga det mål- och kunskapsrelaterade betygskriterierna som infördes läsåret 1994/1995. I samma publikation skriver Ingrid Carlgren:

Det nya betygssystemet förutsätter ett verksamt professionellt omdöme. Vidare förutsätter det elevernas medverkan i betydligt större utsträckning än tidigare. Det innebär en utmaning framförallt för lärarna. Även om betygssättningen och bedömningen av elevernas kunskaper väl alltid har varit en del av lärarens arbete ställer det nya systemet nya krav på lärarna i detta avseende (Carlgren 2002:17).

Tidigare forskning om betyg, bedömning och lärarens villkor saknas alltså inte. Däremot finner vi inget som beskriver den lärarroll och den arbetssituation vi själva utbildat oss till - sång- respektive gitarrlärare. Finns en speciell problematik i bedömningen av sång- och instrumentalelever? Har betygssättning och bedömning i ett estetiskt/konstnärligt ämne ytterligare dimensioner som inte berörts? Det är i och med dessa frågor som utgångspunkt som vår undersökning tar vid. Hur kan vi förstå deras situation med utgångspunkt i Fjellströms formulering av läraren som moraliskt subjekt? Genom att intervjua instrumentallärare om deras tankar kring bedömning och betygssättning vill vi se om det finns en problematik kring dessa frågor, om rollen som bedömare upplevs som okomplicerad eller om den föregås av diskussion och reflektion. Med Fjellströms ord som ovan: ”I handlingen att sätta betyg sätts också läraren på prov, ett mognadsprov som lärare och människa. Har han/hon tillräcklig beredskap härför?” Hur beskriver de själva sin situation, hur ser det ”verksamma professionella omdömet”, som Carlgren formulerar det, ut?

Syfte och problemformulering

Syftet med vår undersökning var att finna och identifiera eventuella problemområden vad gäller betygssättning i sång- och instrumentalämnet inom estetiska programmet musik på gymnasiet. Vi ville öka vår kunskap i ämnet genom att höra hur några utvalda lärare resonerade kring betygssättning. Hur upplever de det? Kan det vara extra besvärligt att sätta betyg i sång- och instrumentalämnet? Det är vår uppfattning som blivande sång- och instrumentalpedagoger att bedömning och betygssättning i sång- och instrumentalämnet i gymnasiet kan vara problematisk. Vi frågar oss vad det är man egentligen bedömer och vad man bör bedöma? Kan man överhuvudtaget ge en rättvis bedömning i de så kallade konstnärliga ämnena? Är betygssättning relevant och nödvändigt i dessa ämnen?

Dessa utgångspunkter ger oss vår huvudfrågeställning:

Hur resonerar sång- och instrumentalpedagoger kring bedömning och betygssättning i sina respektive ämnen?

Tidigare forskning

I Christina Wikströms (2005) undersökning *Grade stability in a criterion-referenced grading system: the Swedish example* jämför hon ökningen av slutbetygen på gymnasiet mellan åren 1997 – 2004 med sjunkande resultat på högskoleprovet under samma period. Wikström diskuterar fenomenet betygsinflation och vi har använt oss av hennes studie delvis för att bekräfta det våra informanter uppger, just detta att det gått inflation i betygen och allt fler elever får MVG i många eller alla ämnen än tidigare.

I Skolverkets publikation *Att bedöma eller döma. Tio artiklar om bedömning och betygssättning* (2002) presenteras tio artiklar som diskuterar det rådande mål- och kriterierelaterade betygssystemet ur olika synsätt. Vi har ur denna antologi främst använt oss av av följande två texter:

- Roger Fjellströms artikel ”Betygsättandets etik” belyser betygssättning som en känslig sak som skapar etiska dilemman. Att sätta betyg ställer stora krav på lärare och Fjellström frågar om lärare besitter tillräcklig kompetens för denna uppgift. Han diskuterar betygen som medel för stimulans och fostran.

- Ingrid Carlgrens artikel ”Det nya betygssystemets tankefigur och tänkbara användningar” speglar dagens betygssystem och den diskussion som pågår därom. Hon menar bland annat att dagens betygssystem kräver stor professionalitet av lärarna och hur lärarna idag i större utsträckning än tidigare måste diskutera grunden för sina bedömningar då eleverna har större inflytande än tidigare.

I sin C-uppsats ”Ett nödvändigt ont? - gymnasielärares uppfattningar om bedömning och betygssättning ” skriver Linnea Hanson och Hans Lindholm (2006) om åtta gymnasielärares tankar om bedömning och betygssättning. Samtliga av lärarna de intervjuade undervisar i naturvetenskapliga och humanistiska ämnen. Deras syfte är att belysa lärarnas uppfattningar om bedömning och betygssättning. Som metod använder de sig av den kvalitativa forskningsintervjun. De flesta intervjupersonerna var starkt kritiska till det nuvarande betygssystemet främst på grund av att det var orättvist och skett en inflation i betygen. De önskade sig fler steg i betygsskalan men hade svårt att tänka sig en skola utan betyg. Ett återkommande argument bland deras intervjupersoner är att betyg behövs för skapa motivation hos eleverna, en slags draghjälp. Det är en intressant aspekt att titta närmare på i jämförelse med de lärare vi intervjuade som i sina estetiska ämnen helst skulle vilja slippa att sätta betyg men även de pratar om betyg som en motivationsfaktor. Hansons och Lindholms informanter menar också att det nuvarande betygssystemet har för få steg och att det bidrar till orättvisor i betygssättning eftersom man upplever att man har svårt att vara precis i sin bedömning med det nuvarande betygssystemet.

Emma Andersson och Niklas Kleberg (2008) har gjort en undersökning som heter ”Betyg och bedömning i musik och slöjd. En studie kring problematiken angående betygssättning i praktiska ämnen”. De har undersökt hur musik- och slöjdlärare i grundskolan ställer sig till det målrelaterade betygssystemet när det gäller bedömning av elevers prestationsutveckling. De använder sig av kvalitativ intervju som forskningsmetod. De uppger att deras informanter menar att ett problem gällande bedömning och betygssättning är tidsbristen att dokumentera elevers prestationer. De menar också att lärarna har för många elever att betygsätta så de hinner inte med att analysera elevernas kunskapsutveckling ordentligt. Det är intressant att sätta detta i förhållande till vad några av våra intervjupersoner uppger, nämligen att de i sina ämnen anser att man har ganska lång tid på sig att

sätta betyg på en viss elev så det är inga svårigheter att föra dokumentation om elevens kunskapsutveckling. Men då ska nämnas att förutsättningarna är olika för våra informanter gentemot Anderssons och Klebergs. Andersson och Kleberg gjorde sin undersökning på grundskolan, vi riktade in oss på gymnasieskolan, sång- och instrumentämnets där eleverna går enskilt och kurserna de läser ofta är på ett och ett halvt år.

Metod

Vi var intresserade av att fånga några gymnasielärares tankar kring betygsättning i sång- och instrumentämnets och därmed identifiera eventuella problemområden med betygsättning i ovanstående ämnen. De jobbar samtliga på estetiska programmet. För detta syfte valde vi att använda oss av den kvalitativa forskningsintervjun som metod. Vi strävade efter att få ett öppet samtal med våra intervjupersoner utifrån vissa givna frågor för att få fram ärliga reflektioner hos lärarna. För detta lämpar sig den kvalitativa forskningsintervjun. Anne Ryen skriver: "Intervjun framställs som en lämplig metod för att skaffa fram autentisk eller äkta kunskap, och intervjuarens roll är att avslöja den sanna identitet som befinner sig under ytan" (Ryen 2004:12). Vidare skriver Jan Trost i sin bok *Kvalitativa intervjuer*: "Intervjun går bland annat ut på att förstå hur den intervjuade tänker och känner, vilka erfarenheter den har, hur den intervjuades föreställningsvärld ser ut" (1997:24). Vår egen förståelse av undervisningsformen lärarna bedriver härstammar ifrån att vi båda studerat på det treåriga estetiska programmet musik och befunnit oss i elevsituationen men också haft verksamhetsförlagd utbildning, vikarierat och på annat sätt arbetat som lärare under de här formerna. Den terminologi lärarna använder sig av och den situation de beskriver är vi alltså högst bekanta med. Vi valde att båda två medverka vid samtliga intervjutillfällen för att intervjuerna skulle utgå från samma förutsättningar.

Urval och Genomförande

Det bör vara relevant att nämna att vi är bekanta med tre av de fyra intervjupersonerna. Främsta skälet till detta är tillgänglighet och praktiska skäl. En potentiell fördel med detta kan rimligen vara att intervjupersonen känner sig mer avslappnad och komfortabel än vad hon eller han kanske skulle göra om situation var en annan. I detta kan vi bara spekulera. Den tredje intervjun blev olik de övriga då den person vi egentligen avsåg att intervjua ej dök upp vid intervjutillfället. Som tur var fann vi i all hast en vänlig person på den skolan som hade tid att ställa upp på en intervju. Intervjun blev något kortare än de andra tre då intervjupersonen var tvungen att gå tidigare än vi önskat. Detta medförde att vi i efterhand kompletterade med en fråga som vi fick svar på via e-post.

Intervjuerna utgick från några frågor som vi tillsammans resonerat fram utifrån vad vi trodde skulle kunna vara intressant att få reflektioner på. Dessa frågor ställde vi till samtliga. (Se bilagd intervjuguide.). Därefter kunde följdfrågor variera utefter lärarnas svar och resonemang. Till en början hade vi ställt upp ett stort antal frågor, men då vi inte vill styra intervjun för mycket utan låta läraren vi intervjuade få möjlighet att resonera lite friare drog vi ner på antalet frågor drastiskt. Vi var bland annat intresserade av att få höra lärarnas tankar om vad de anser är viktig i bedömning i de så kallade konstnärliga ämnena. Vidare ville vi också få reda på om de ser något alternativ till betygsättning, och hur den formen av bedömning skulle kunna tänkas se ut. En annan aspekt vi var nyfikna på var om de förhåller sig olika i sin bedömning till de kön som är underrepresenterat i just deras ämne och om de tar hänsyn till elevens specifika situation i livet såsom hemförhållande sociala relationer med mera. Vi spelade in intervjuerna på dator för att sedan transkribera dem ordagrant. Det finns fördelar med att spela in intervjuer, bland annat riktar det fokus på intervjupersonens svar

på ett annat sätt än om man endast skulle skriva ner svaren. Alla intervjuer genomfördes inom loppet av två veckor. Tre av fyra intervjuer ägde rum på lärarnas arbetsplats på avskilda rum där endast vi och intervjupersonen var närvarande. Den fjärde genomfördes på Artisten.

Tre av de fyra intervjupersonerna hade fått information om att vi var intresserade att prata med dem om betyg och bedömning i sång- och instrumentlämnet innan intervjutillfället. Av förståeliga skäl visste inte intervjupersonen som ställde upp i sin frånvarande kollegas ställe vad vi ville diskutera.

Etiska principer och behandling

Vi utgick från Vetenskapsrådets ”Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning” vid genomförandet av intervjuerna. Vi redogör här kort för de fyra huvudkrav som Vetenskapsrådet presenterar och som vi utgick ifrån i våra intervjuer. *Informationskravet* talar om för oss att alla uppgiftslämnare skall känna till syftet med deras medverkan och deras roll i det hela och att de deltar frivilligt och har rätt att avbryta sin medverkan. *Samtyckeskravet* innebär att forskaren skall inhämta informanternas/deltagarnas samtycke till medverkan. *Konfidentialitetskravet* handlar om att deltagarnas identiteter och personuppgifter i en undersökning skall skyddas i största möjliga mån och förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. *Nyttjandekravet* pekar på att all användning av insamlade uppgifter om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål. Uppgifterna får ej användas för icke-vetenskapliga eller kommersiella syften. Samtliga våra intervjupersoner fick ta del av den här informationen vid intervjutillfällena. På så sätt var de införstådda i deras rättigheter och förutsättningar. Lärarna fick vetskap om att de skulle förbli anonyma i presentationen och att de fick lov att avbryta intervjun om de kände för det. De var införstådda med att vi skulle använda de data de bidrog med till vår undersökning om hur sång- och instrumentallärare ser på betyg i sina respektive ämnen. Behandlingen av det insamlade materialet följdes upp med en så noggrann och precis transkribering som möjligt efter förutsättningarna. Väl medvetna om att det innebär längre textpassager använder vi oss i stor utsträckning av direkta citat från intervjupersonerna i vår text snarare än att vi omformulerar och refererar till deras resonemang. Det är vår mening att det blir mindre förvanskat så.

Intervjupersonerna

De fyra lärarna vi intervjuade förblir anonyma och vi har valt att kalla dem för A, B, C och D av praktiska skäl. Samtliga är sång- eller instrumentallärare på estetiska programmet musik på gymnasiet. Alla lärarna innehar lärarexamen och undervisar och sätter betyg i andra ämnen förutom sång- och instrumentlämnet, till exempel estetisk verksamhet och ensemble. En liten presentation av lärarna följer nedan:

- Lärare A, kvinna i trettioårsåldern. Har jobbat som sångpedagog på estetiska programmet drygt tre år.
- Lärare B, kvinna i fyrtioårsåldern. Har jobbat som sångpedagog på estetiska programmet cirka femton år.
- Lärare C, man i trettiofemårsåldern. Har jobbat som elgitarrlärare på estetiska programmet kring åtta år.
- Lärare D, man i tjugofemårsåldern. Har jobbat som elgitarrlärare på estetiska programmet ungefär

ett halvår.

Vetenskaplighet

Det är värt att kort redogöra för synen på vetenskaplighet i kvalitativ forskning. Det är viktigt som forskare att ha förståelse för begreppen validitet och reliabilitet för att resultatet på forskningen ska kunna granskas kritiskt i efterhand och att studien faktiskt undersöker det som avses. Begreppen validitet och reliabilitet används oftare inom kvantitativ forskning än inom kvalitativ forskning där man hellre pratar om *vetenskaplighet*. Det är svårt, för att inte säga omöjligt att uppnå samma resultat genom kvalitativ forskning från olika undersökningar med samma förutsättningar och syfte. I vår studie intervjuade vi två sångpedagoger och två gitarrpedagoger om deras tankar om betygssättning. Det är i detta sammanhang svårt att dra generella slutsatser av de insamlade data från intervjuerna, dels för att intervjupersonerna var för få och dels för att det finns flera olika sätt att hantera och behandla de insamlade data. Däremot kan man leta efter mönster och olika gemensamma problemområden som uttryckts. Vi valde att spela in våra intervjuer för att på så sätt säkra att ingenting av det lärarna sa skulle förloras. Därefter transkriberade vi intervjuerna ordagrant med diverse affekter inskrivna inom parentes. Ryen pekar på vikten av att använda ett inspelningsinstrument vid kvalitativa intervjuer för att inte förlora eller förvanska data:

Genom att använda bandspelare kan man få fram korrekta utskrifter av intervjuerna och undgår därigenom att påverka data. Om data bara består av egna handskrivna anteckningar har de redan genomgått en första sällning, bland annat av det enkla skälet att man inte hinner anteckna allt under en intervju. (Ryen 2004:142)

När intervjuerna var genomförda och transkriberade använde vi oss av ett tematiskt tillvägagångssätt när vi närmade oss lärarnas reflektioner. Vi kunde identifiera ett antal problemområden som samtliga intervjupersoner uppehöll sig vid och uttryckte olika erfarenheter och åsikter kring.

Bakgrund

1842 när allmänna folkskolan infördes bestod musikundervisningen av att sjunga psalmer, eleverna skulle känna till de psalmer som ansågs viktigast. Sedan dess har det liksom med övriga skolan hänt en del. Musikämnet i grundskolan har blivit mer inriktat på att elever ska få testa på att sjunga och spela olika instrument. Hur musikundervisningen i grundskolan ser ut är olika från skola till skola beroende på resurser och prioriteringar. På gymnasiet är ämnet *estetisk verksamhet* obligatoriskt på de flesta program, där musik är ett valbart ämne och alternativen ofta är drama eller bild. Utanför den vanliga skolan finns den frivilliga skolformen kulturskolan dit elever kan gå för att ta lektioner och lära sig att spela ett instrument, lära sig sjunga eller till exempel spela i orkester. Det treåriga Estetiska Programmet har funnits på gymnasiet sedan 1992. Men musiklinjer har funnits tidigare på olika gymnasium, bland annat hade Hvitfeldtska gymnasiet i Göteborg en musiklinje så tidigt 1971, en av det första i landet. Då handlade det dock bara om klassisk inriktning. Idag behandlas även genrer som tillhör den så kallade afroamerikanska traditionen, till exempel pop, rock, jazz men också folkmusik.

Sång- och instrumentalundervisning på estetiska programmet musik går i regel till så att eleverna har fyrtio minuter i veckan i sitt huvudämne (sång, gitarr, piano eller vad det nu kan vara). Vad gäller så kallat bi-ämne, har man vanligtvis tjugo minuter i veckan. Det finns tre nivåer på kurserna som

brukar kallas för A, B och C där A är den första och grundläggande kursen, B är nästa kurs och C är den mest avancerade kursen. I kursmålen för instrument/sång (Skolverket, Estetiska programmet 2000:93), nivå 1 står det bland annat att kursen har som mål att ”ge grundläggande kunskaper om hur ett musikinstrument eller sångrösten kan användas till skapande”. Det uttrycks också att eleverna ska ”kunna musicera på en grundläggande nivå”. Det är upp till pedagogen att bedöma denna subjektiva sak om en elev kan musicera när det kommer till betygsättning. Undervisningen är oftast enskild, eleven kommer till lektionen och jobbar tillsammans med läraren med olika mål som sätts upp i förhållande till kursplanen och elevens behov. Det kan vara allt från att bygga upp en låtrepertoar till att jobba med teknikövningar, sound (uttryck), rytmik och så vidare. Det bör även vara så att eleverna får testa på att spela eller sjunga olika genrer som exempelvis jazz, pop, klassiskt med mera. Det är ett av kriterierna för MVG på nivå 1, att man har genrekännedom: ”Eleven har en grundläggande repertoar inom olika stilar eller genrer” (Skolverket, Estetiska programmet 2000:94).

Syftet med estetiska programmets ämne musik beskrivs så här av skolverket: ”Utbildningen i ämnet musik syftar till att ge breda kunskaper inom musikområdet. Ämnet syftar även till att utveckla skapande och upplevelseförmåga inom musiken. Dessutom syftar ämnet till att utveckla kunskaper om kommunikativa uttrycksformer inom musiken” (Skolverket, Estetiska programmet 2000:87). Det estetiska programmet strävar efter att ge eleverna verktyg för att uttrycka sig inom musiken. Man har fokus på det kvalitativa snarare än det kvantitativa och man vill att eleverna ska kunna reflektera över sitt musicerande

Betygssystemen i Sverige

Under 1900-talets andra hälft och fram tills nu (2008) har det funnits tre olika betygssystem i Sverige. Fram till 1960-talet rådde det som har kallats för det *absoluta* betygssystemet. Systemet byggde på att elevernas kunskap bedömdes i jämförelse med de kunskaper som stod angivna i kursplanen. Betygen byggde då på en sjugradig skala där eleverna fick betyg varje termin från årskurs ett. I folkskolan fick eleverna betyg även i uppförande och i realskolan hade man ett treskaligt ordningsbetyg.

Det relativa betygssystemet (kallas även för det grupprelaterade betygssystemet) infördes den 1 juli 1962 i samband med införandet av läroplanen för grundskolan Lgr 62. Systemet byggde på en femgradig skala 1-5. Läsåret 1970/71 infördes läroplanen för grundskolan Lgr 69. I samband med detta tog man bort betyg i ordning och uppförande. Revideringen av läroplanen innebar en del förändringar. Nu sattes betyg endast i årskurserna tre, sex och sju (endast i slutet av vårterminen) samt i årskurs åtta och nio båda terminerna. När läroplanen Lgr 80 infördes avsågs betyg bara för årskurs åtta och nio båda terminerna på läsåret. Fortfarande gällde den femgradiga skalan 1-5.

Idag, 2008, har vi något som kallas för det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet som bygger på att ”elevernas kunskaper bedöms i relation till specificerade kunskapskvaliteter i form av mål och kriterier” (skolverket). Dagens system syftar till att ge eleverna bättre information om deras kunskapsutveckling och kunskapsprofil. Betygsskalan är G (Godkänt), VG (Väl godkänt) och MVG (Mycket väl godkänt).

I en proposition från regeringen (prop. 2008/09:66) föreslås införandet av ett nytt betygssystem som bygger på en skala från A-F där stegen A-E står för godkända resultat och F innebär ej godkänt.

En betygsskala med flera steg ska enligt regeringens förhoppningar tydligare synliggöra kunskapsprogressionen hos eleverna. Man tror även att det ska underlätta för lärarna att vara mer precisa i sina bedömningar och att en betygsskala med flera steg ska uppmuntra eleverna att anstränga sig mer.

Ett nytt betygssystem är dock inte de enda förändringar för skolan som nuvarande regering planerar. I februari 2007 beslutade regeringen om en utredning för en förändrad gymnasieskola. Under namnet Gymnasieutredningen lades betänkandet "Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola"² fram i mars 2008 med tanken att den nya gymnasieskolan ska införas hösten 2011. I betänkandet föreslår man en slopning av det Estetiska programmet som det ser ut idag, och istället ett nytt program under namnet Programmet för Estetik och Humaniora. Kritiken mot det estetiska programmet som framförs är framförallt att det uppfattas som otydligt, att det uppfattas som ett studieförberedande program av de som arbetar inom programmet, men att det även har inslag av yrkesförberedande, och utredningen menar att det fungerar dåligt. Det föreslås istället bli ett tydligare studieförberedande program med stora förändringar.³

Resultat: Problemoråden och återkommande teman

Vi strävade alltså efter att intervjupersonerna skulle få tala så fritt som möjligt utifrån sina egna tankar och erfarenheter kring bedömning och betygssättning. Men med Carlgrens formulering om "det verksamma professionella omdömet" och Fjellströms idé om läraren som moraliskt subjekt som utgångspunkt ställde vi också ett antal följdfrågor för att mer i detalj förstå deras resonemang och se om de själva trodde att de tar hänsyn till andra faktorer än det som står uttryckt i kursplaner - exempelvis hur de ställde sig i frågor kring exempelvis kön och hemförhållanden i bedömningen. Till detta ska vi dock återkomma senare. Efter att intervjuerna blivit genomförda och transkriberade kunde vi identifiera ett antal problemområden och teman som samtliga intervjupersoner uppehöll sig kring. Det finns naturligtvis fler tankar och aspekter som intervjupersonerna uttryckte som skulle vara möjliga att problematisera och analysera vidare än just de vi valt, men den här undersökningens omfång gör det nödvändigt att vi begränsar oss. De huvudteman vi kommer diskutera med några utvecklingar formulerar vi som följande:

Huvudproblematik kring bedömning:

- vad är det egentligen man bedömer i en estetiskt ämne? - arbetsinsats kontra prestation eller resultat, närvaro som bedömningsfaktor
- eventuella alternativ till betyg

Betygsinflation:

- om betygshets, betygssamtal och betygen som förhandlingsbara
- lärarens roll och ansvar inför elevens framtid
- kollegialt tryck

Vad är det man bedömer?

Eftersom samtalen var såpass öppna är intervjupersonernas resonemang sällan avgränsade till en enskild fråga utan återkommer och utvecklar tidigare utsagor blir det en del upprepningar. Vi startade samtliga intervjuer med att intervjupersonerna fick berätta om sig själva och sedan bad vi

³ (<http://www.regeringen.se/sb/d/10005/a/101587>, hämtat 081213)

inledningsvis bara om deras allmänna reflektioner kring bedömning och betygssättning. Person A kom omedelbart in på svårigheterna med att kunna sätta ett rättvist betyg och vad det egentligen är man bedömer:

Problemen med betyg tycker jag är just på gymnasiet, att, en duktig elev behöver inte vara den flitigaste eleven, och det är ett stort problem. För det kan vara en som sjunger jättebra men kommer nästan aldrig och när hon väl är där har hon knappt gjort läxan, fast hon sjunger ändå så bra, att, rent kunskapsmässigt skulle man sätta MVG, men, kan jag sätta MVG? A, hur mycket närvaro är rimligt att hon skulle ha, hur många låtar borde hon ha gjort, och såna bitar. Eller en som är jätteflitig, kommer på varenda lektion, och har gjort läxan och kämpar och kämpar men kommer aldrig riktigt till någon hög nivå utan man kanske får sätta ett G då, fast man, ja, för flitighet skulle man vilja sätta ett betyg så att hon fick ett MVG. Så det, den balansgången där är väldigt jobbig som lärare. Andra kan kännas klockrena, ett klockrent MVG, klockrent VG, eller G, och till och med IG då. Kan vara klockrent. Men just den här flitighetsfaktorn och slöhetsfaktorn, det är en jobbig bit. Sen så säger man då att närvaron inte ska ha någon betydelse men i våra ämnen där det är,... alltså estetiska ämnen det är mycket en process och, till exempel när de har ensemble eller såna där bitar, då är man ju en del av nånting där, ja, fattas det en pusselbit så fattas det en pusselbit, och då kan man inte lägga hela pusslet.... Så närvaron är ju väldigt viktig i våra ämnen även om man inte egentligen ska lägga in nånting i det när man sätter betyg. Så....ja, det är väl min upplevelse av det här att... vågskålen, flitighet, duktighet, vad ska jag gå på egentligen?

Person B är inne på samma spår när det gäller närvaro som faktor i bedömningen. Hon kommer också in på problematiken arbetsinsats kontra prestation:

Närvaron, egentligen, tycker jag inte spelar någon roll, eller borde inte spela någon roll. Tyvärr så är det ju så att den spelar roll för resultatet därför att eleven... har man inte setts på två veckor så har dom ju glömt vad dom hade i läxa eller lagt undan den för dom har ju övat så himla mycket (sägs med viss ironi) första veckan. Så att då blir det ju liksom en, för deras skull behöver dom kontinuiteten för att liksom jobba vidare. Men att i betygssättningen ta hänsyn till närvaron och frånvaron tycker jag egentligen är ointressant. För att jag ska ju bedöma, har dom uppnått målen. Och har jag bara träffat dom tillräckligt mycket eller sett dom på en redovisning eller sådär, för att kunna bedöma det så har jag ju underlag, så att närvaron i sig är inget betygsunderlag men den är förmodligen för att dom ska uppnå dom målen som man ska uppnå... Förstår ni vad jag menar? Och, vad det gäller arbetsinsats, det är ju samma sak där egentligen. Det är mer... (eftertänksam suck), om arbetsinsatsen har varit väldigt låg. Så kan man ju vara sur och kinkig och tycka att "det var en lat jävel" men, om han eller hon ändå sjunger strålande med god teknik och fantastiskt bra, så har jag ingen anledning att sätta ett lägre betyg än ett jättebra betyg därför att han kan ju sitt, han kan ju det han ska kunna, eller hon. Men det är värre med "lilla Lisa" då som har jobbat som ett djur, och som inte får någon lön för därför att hon har fortfarande bara uppnått godkänt om man tittar på målen. Där skulle jag vilja sätta betyg på arbetsinsatsen, för att hon ska få känna liksom att "skitbra jobbat Lisa". Tyvärr räcker det inte ända fram men åh vad bra du har jobbat. Men det är ju någon sorts antingen eller liksom, har man nu bestämt att man inte ska sätta betyg på arbetsinsatsen, då får "Lisa" bara godkänt. Och så får "Lasse" MVG fast att han har varit en "lat jävel" och hon har slitit som ett djur.

Lärare C säger:

Jag skulle vilja att närvaro var ett betygs-kriterie men det är det inte. Jag får inte bedöma det så att det. Alltså en elev skulle kunna komma en lektion och visa alla kriterier för MVG, nu, nu är det ju inte så, eller det, jag ser det som högst otroligt att det skulle kunna hända eftersom det är ett progressivt lärande då.

Vi ser alltså att närvaron på lektionerna är en viktig faktor. Även om de är väl medvetna om att den i teorin ska vara en del i betyget så är det svårt att inte förhålla sig till den.

Utvärdering som bedömning

En genomgående tanke hos våra intervju-personer var att ett betyg egentligen inte säger så mycket om vad eleverna verkligen kan. Vi frågade samtliga om de såg något annat sätt att bedöma eleverna i deras ämne. Person B:

... alltså ibland känner jag rent sådär att, oh vad skönt det skulle vara om det inte var jag som satte betyg alls på mina elever. Utan om det fanns någon utanförstående liksom svenska skolnämnden där alla fick sjunga upp och spela upp och så satt där en åtta sångpedagoger, gitarrpedagoger och satte betyg och då hade liksom jag och eleven gemensamt jobbat mot att dom här målen måste vara uppnådda för att du ska kunna få det betyget hos dom. Och då blev ju alla bedömda och så, det är ju utopiskt, det vet jag ju, det går ju inte och göra så. Men jag skulle egentligen vilja slippa sätta betyg själv, jag tror att det skulle förändra ganska mycket i både hur eleven ser på vårt samarbete om man, eleven slutar jobba för att jag ska sätta MVG, och istället jobbar för att vi tillsammans ska uppnå att allting blir bättre, så tror jag att det skulle vara en positiv grej. Fast helst skulle jag nog vilja att vi inte hade betyg alls utan att dom, bara jobbade för att dom vill bli bättre. Men som det ser ut i skolan idag så tror jag inte det är en chans att det skulle fungera.

Person A uttrycker vid ett flertal tillfällen att det är svårt att få till rättvisa betyg. På frågan om hon tror att det skulle finnas något annat sätt att bedöma sångämnet svarar hon:

Ja, det är ju att sätta omdömen och alltså skriva vad det är som... Vi tycker du sjunger jättebra och du har sjungit de här olika musikstilarna och och du har sjungit de här låtarna men du är inte så flitig och du kommer inte och du har knappt gjort läxan där och, men den sjöng du väldigt bra, att man är mer ingående så, vad har du gjort bra och vad har du gjort mindre bra. Det här kan du förbättra och det här kan du göra sämre.. (skratt) nej, jag skojade bara. Nämen, alltså, att man är mer precisis så, och det är ju lite läskigare på ett sätt, för då måste man ju verkligen.... ja, säga exakt vad man tycker och det kan ju vara lite jobbigt men samtidigt så ska du ju ha utvecklingssamtal, betygssamtal och säga varför, kunna motivera ditt betyg, varför du har satt just det. Så drömskolan är ändå att... att man inte har betyg utan kan sätta såna beskrivande omdömen och när man söker vidare att man har intervjuer och sånt.... så det.....krävs kanske mer arbete.....

Person D:

Jag tycker inte det är bra, med betyg. Jag tycker det är alldeles för förlegat sätt, liksom att bedöma kunskap på, det är för generellt, tycker jag. Och det..... det är liksom inget.....vad kallas det, jag tappar ord,.....(suck)....konstruktivt, sätt, för, för undervisningen liksom eller.....nej.

D är liksom lärare A också inne på tanken om att ha en mer utförlig bedömning istället för ett betyg, som med hans ord, ”skulle gagna elevens utveckling”:

Ja, jag menar så att eh, för det första så om man ger, omdöme och feedback på till exempel på

eleven, om man ska dela in det kanske då i någon slags harmonisk, teoretisk kunskap i gitarr liksom att man, man kan kanske arra om låtar, att man förstår liksom sambandet mellan olika harmonier och, och så, och sen att det fanns kanske att man betygsatte eller gjorde ett omdöme om, någon slags eh, rytm och puls och groove och, hela det kapitlet, eh, och sen att man, ja och i, och sen att man nån gehörskategori också, så att man, så att man kunde kanske titta lite mer noggrant då, för att, om man bara får ett, VG då,eh, på hela sin kunskap, så tror jag inte att det säger så himla mycket. Men om man istället då bryter ner det till, och man kan, mer ingående, ge feedback på olika kunskapsområden så tror jag att det, skulle, skulle skapa liksom större, det skulle hända mer med den elevens musicerande, tror jag.

Lärare C:

Jag skulle gärna vilja se att man slopade betygssystemet och använde sig av intervjuer och lämplighetstest vid intagning till högre utbildningar.

Vi ser alltså att ingen av de lärare vi intervjuat egentligen vill sätta betyg överhuvudtaget. Även om betyget som motivationsfaktor nämns hos lärare A och B är de alla starkt kritiska. Person A och D utvecklar tankar om ett utförligt omdöme istället, som ska hjälpa eleven vidare i sin musikaliska utveckling. A och C är båda även inne på intervjuer som alternativa antagningmetoder till högre utbildningar. Som vi tidigare refererat till visade Hanson och Lindblom i sin undersökning av gymnasielärare i humanistiska och naturvetenskapliga ämnen, att även om intervjupersonerna var starkt kritiska till betygen så ansågs de som nödvändiga. Men så är alltså inte fallet med de lärare vi intervjuat. Kleberg och Anderssons musiklärare på grundskolan menade att en stor del av problematiken med orättvisa betyg handlade om att lärarna inte hade tillräckligt lång tid på sig att skaffa en bra bild av eleven. Det gäller inte heller för de intervjuade sång- och instrumentallärarna, tvärtom. Instrumentallärarna verkar i en specifik situation som på många sätt är olik övriga lärare. Att träffa en elev i fyrto eller tjugo minuter enskilt en gång i veckan under tre år är en förutsättning som det inte finns motstycke till i skolan. Relationen till eleven blir mer personlig och direkt än om man befinner sig i en klassrumssituation. Under vår diskussion kommer vi återvända till att intervjupersonerna inte vill ha betyg, och vad det möjligtvis kan bero på.

Betygsinflation

Som tidigare nämnt går intervjupersonernas svar in i varandra, de återkommer till saker de tidigare sagt och utvecklar sina resonemang. Vi har dock försökt att samla och avgränsa svaren under våra rubriker utan att plocka sönder deras svar allt för mycket. Under intervjuerna vi gjorde framkom det alltså att en del av lärarna upplever det som att det idag råder en slags betygsinflation på gymnasieskolan. Eleverna anser att alla betyg utom ett MVG är ett direkt misslyckande, och allt fler elever får MVG i de flesta eller alla ämnen jämfört med för några år sedan när det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet infördes. Eleverna vill ha ett så högt slutbetyg som möjligt för att de ska ha chansen att komma in på önskad högskoleutbildning efter gymnasiet. Exempelvis krävs det 20.0 i betyg för att komma in på läkarutbildningen, men det är inte ens säkert att det räcker för att man ska bli antagen. Linnea Hansson och Hans Lindholm pekar på den här problematiken i sin uppsats "Ett nödvändigt ont? - gymnasielärares uppfattning om bedömning och betygssättning" där de hänvisar till Christina Wikström som i sin studie menar att slutbetygen på gymnasiet har stigit under åren. Hon jämför i sin studie alla elevers avgångsbetyg från gymnasiet mellan åren 1997-2004 och konstaterar att de stigit samtidigt som resultaten på högskoleprovet under samma period närmast blivit lägre. Detta menar hon är ett tecken på betygsinflation. Wikström uppvisar en ökning av slutbetygen på 13 % under åren 1997 – 2002 (Wikström, 2005). Hon säger att trenden var

likadan för både killar och tjejer men att betygen generellt var högre för tjejer. Bland våra intervjupersoner uttryckte framförallt de två sångpedagogerna vi pratade med att de i sina huvudämnen upplever en större ”betygshets” hos eleverna idag än för några år sedan. Lärare B menar att såväl hon som hennes andra sångpedagogkollegor på skolan gett upp:

Den ena säger ju själv att hon har gett upp för att skulle hon ställa dom krav hon ville ställa, som hon ställde för femton, tjugo år sedan så skulle alla få IG och det kan hon inte med, alltså sätter hon VG och MVG och tycker att dom har varit duktiga.

Lärare D som är klassföreståndare och mentor till en NV-trea berättade att han precis haft utvecklingssamtal med eleverna och att flera av hans elever mår riktigt dåligt över att ha ett eller två VG bland sina MVG, och att de uppgivet säger att de nu måste ge upp sina drömmar om att bli läkare. Vilka möjliga konsekvenser denna betygshets kan ha både för eleverna och på lärarrollen kommer vi återkomma till senare i vår diskussion.

Lärare B igen:

Men, eleverna har ju uppdaterat sin uppfattning om det och bestämt sig för att, allt under MVG är ett misslyckande. Och så har det sett ut ganska länge. Att får dom inte MVG både i A och B och helst C -kursen, så är det helst mitt fel, att jag inte har gjort det tillräckligt begripligt, det, sådana kommentarer har jag fått. Men också... det är en katastrof att få VG, det är jämförbart med ett IG för många för dom tycker att dom har misslyckats.

Person A berättar att hon ibland kan ha riktig vanda över att sätta vissa betyg när elever står och väger mellan två nivåer:

A: Man kan må riktigt dålig över det. (skratt) Och sen när man väl bestämt sig och satt ett betyg så kan man också tycka att det är jättejobbigt, för att det, det är inget självklart betyg. Så det är ju klart, det är ju roligare då om man har, vi brukar prata hellre fria än och fälla, att man hellre sätter ett högre betyg då om man är såpass velig.

A fortsätter berätta och vi återgår till detta om att fria eller fälla. Vi frågar om det är hon själv som tänker så eller om det är en sorts oskriven regel.

A: Oskriften regel iallafall bland estetlärarna, för där hör jag det väldigt ofta, hellre fria än fälla. Det hörde jag mycket också i början när jag skulle sätta betyg, att de sa så. Hellre fria än fälla.

Intervjuare: Varför tror du att det har blivit så?

A: Det är kanske så det har blivit inflation, jag vet inte.....Men.....Nej, jag vet inte, man vill väl hellre vara snäll än elak.

D: Hade precis lite så.. betygssnack med alla individuellt sådär för de ville veta hur de låg till och och vad de kunde förbättra och sådär, och det är ju väldigt eh,, de som går natur, ja främst natur men även de som går samhälle är ju väldigt väldigt betygsexade, många har jättehöga mål att de vill bli läkare och allt möjligt sådär och de vill ha MVG i precis alla ämnen, så att, och de säger de uttryckligen också, vad kan jag göra för att få det bästa betyget.... och då väcks det ju mycket tankar i mitt huvud. För det första liksom, är de, har de presterat så bra, ligger de på den nivån, uppfyller

de betygskriterierna så att de kan få ett MVG och i många fall så är det ju tyvärr nej, tycker jag då. Eh, och då blir det massa dilemman, ja, okej, ska jag vara den som hindrar den här eleven då, för att få, få MVG i alla ämnen, för han kommer säkert eller hon kommer säkert få MVG i nästan alla ämnen och så ska de få VG bara i ett skitämne som estetisk verksamhet.....eh, skitämne, men, en liten kurs då liksom.... men, man måste ju, man kan ju inte sätta mer än vad någon är värd, så att säga, man kan ju då ge hintar då, att du ligger här nu, och för att nå dit så måste du göra detta och detta.....så det, man vill ju gärna..helst skulle jag vilja sätta MVG på allihopa, för att....det blir, roligast så. Bäst klimat, men det går ju inte tyvärr, för att de som verkligen är värd MVG.....de, de blir inte så glada då, eller det blir inte värt så mycket för dem kanske.

Vi ser att även lärare D är inne på samma spår som lärare A. Hon menar att detta är sed bland alla estetlärare på henne skola. Man vill vara snäll mot eleven/eleverna, att det ska vara bra stämning - hellre fria än fälla, vilket i sin tur också leder till höga betyg. Vi kommer att återvända till detta med att fria eller fälla senare.

Intervjuperson C menar liksom lärare D att NV-eleverna på skolan är mer betygsinriktade men att eleverna på estetiska programmet inte visar samma tendenser och att han inte upplever samma betygshets bland sina elgitarrelever:

C: Vi har väldigt högt presterande NV-elever här och dom, dom kan ha lite den, dom tendenserna, men inte på estetprogrammet, dom är ganska glada för, för G. Jag har sett folk som har blivit överlyckliga för VG, sådär... så att det, det är en skön miljö att jobba i på det viset, dom har inte... där finns inte den betygshetsen.

Lärare C och D:s erfarenheter liknar alltså varandras. De menar båda att det är stor skillnad på instrumentaleleverna på det estetiska programmet och framförallt natureleverna som de betygssätter i estetisk verksamhet. Sångpedagogerna i sin tur uttrycker liknande situationer där betygen är betydligt mer närvarande och mer problematiskt, även när det gäller de enskilda sanglektionerna.

Betygssamtal och betygen som förhandlingsbara

På vår fråga om lärarna pratar mycket om betyg med sina elever skiljde sig svaren åt markant. Vi frågade också - om sådana samtal ägde rum - på vems initiativ det var. Ingrid Carlgren skriver:

Med dagens betygssystem är det visserligen fortfarande lärarna som bedömer elevernas kunskaper men hon/han förväntas på ett helt annat sätt än tidigare diskutera grunden för sina bedömningar inte bara med kollegor utan också med eleverna. I det nya systemet blir formuleringen av tydliga krav och synliga bedömningsgrunder viktiga. Trovärdigheten i lärarnas professionella bedömnings- kompetens blir viktig men också att bedömningen kan kommuniceras till eleverna på ett begripligt sätt. Det betyder bl.a. att kunskaperna om bedömning som är en del av lärarnas professionella kunskapssystem, måste synliggöras på ett annat sätt än tidigare. (Carlgren 2002:17)

Lärare C:

Nej, faktiskt, nej aldrig, eh jag kan säga, under mina åtta år så har aldrig en, med en musikelev nånsin. Jo kanske i ensemble och så kanske dom vill ha såhär mittkurssamtal och så att man, men

just när det gäller huvudinstrument så nämner dom aldrig betyg. Och oftast, oftast så, så brukar det lösa sig, alltså, jag brukar när vi börjar gå mot kursens slut såhär, kanske inte sista veckan men när, när man börjar nå liksom efter, i och med att dom läser så, dom läser ju fem eller dom läser ju hundra poäng under ett och ett halvt år, så att man har ganska lång tid på sig. Men när det är kanske ett halvår kvar eller så, så brukar jag fråga så, var dom tror att dom står, så får dom titta på kriterierna och så själva och göra en egen utvärdering, och så.

Person D:s erfarenheter liknar intervjuperson C:

D: Det har inte inträffat att någon av mina elever har tagit upp det, med betyg. Eh....det är några som har frågat... (skrattar till), ja, de är som sagt, de börjar i ettan och har inte koll på läget riktigt hur det är och gå på gymnasiet så det var någon som frågade, får vi betyg i det här, jo men faktiskt en tog upp det då, får vi betyg i det här, ja, sa jag, jamen hur ska du bedöma det och vad går du efter då, var det en kille som frågade.....så då pratade vi lite om det (harklar sig) och jag försökte ge min bild då.....över att... över vad jag liksom värdersätter, men samtidigt så kanske jag där inte sa eh....exakt vad jag som lärare kanske tittar på utan jag kanske sa lite det som jag tyckte att han behövde höra för att han ska prestera bättre..... eh. så att det, i just det fallet så sa jag ju då att, är du väldigt förberedd och, för att, just nu så det är ju väldigt så banala problem man ibland har med sina elever till exempel, de tar inte med sig gitarr, eller, har ibland inte ens med sig plektrum, eh, kommer försent, kollar inte på läxan, liksom det blir väldigt mycket... jag känner ändå att jag har väldigt meningsfulla lektioner och det, det händer jättemycket kul ändå, även om de inte förberett sig så jag tycker liksom inte det är råviktigt att de just övar på det som jag, eh, ger dem sådär, utan, det jag tror ändå att det sker såpass mycket på själva gitarrlektionen också, som sätter, lite tankeställare som sätter sig så, men eh, i det fallet så sa jag liksom saker som han behövde höra, eh, men sen om det är exakt det som jag tittar efter när jag sätter mina betyg, det kanske jag inte gör. Och då kanske jag går... kanske helt enkelt mer efter kriterierna och sådär försöker liksom, när han upp till det här och sådär för MVG till exempel att eleven ska ha eh... ja det är.....väldigt god eh... taktkänsla, pulskänsla, kunna läsa noter bra, kunna improvisera personligt och kreativt, det står lite såna saker i betygskriterierna, och då är det klart att jag... ja, försöker bedöma det då, utefter dem, om han eller hon uppfyller det.

Person B:

Nej det kommer på mitt initiativ... och det brukar va, framförallt innan jag ska sätta betyg. Så att inte det ska komma som en obehaglig överraskning för dom. Men jag pratar ju om, jag delar ju ut dom där papperna som, försöker komma ihåg och dela ut till alla då, där alla betygskriterier står och sådär. Och vill att dom ska läsa det hemma. Sen brukar jag, jag har pratat med dom flesta nu faktiskt, om det, också brukar jag ta upp det en gång till sen, innan det här året är slut, att lite... ja så att dom är medvetna om att det faktiskt är dit vi är på väg, att inte bara, det är väldigt många som kommer hit och tycker att ja men jag har ju lärt mig sången, och jag tycker att, ja kul, men det är inte det det handla om, hur sjunger du den? Kommer du och kunna sjunga den bättre nästa vecka? Har du liksom utvecklat din röst? Givetvis är repertoarkunskap bra att ha också, men det intressanta är ju faktiskt, vad händer med rösten.

Person B igen:

"Vad ska jag göra för att få MVG?" den frågan får jag ju ofta, faktiskt. Nån gång, framförallt under trean, slutet av trean när, nerverna sätter in men, även tidigt liksom, "vad ska jag göra?" och då säger jag ja du har betygskriterierna där, "ja men hur gör jag för att komma dit?" –work.

Och det, det är svårt. För att när dom tänker så så tappar jag farten lite från början, när det inte är något lustfyllt, gud vad kul det ska bli och att bli bättre på det här, vilken seger det kommer att vara när jag känner att jag kan sjunga så det rasslar i takkronorna eller när jag kan, det finns liksom inte med, utan där finns bara jag ska uppnå ett MVG, hur når jag det. Och så minns jag inte att det var för, säg femton år sedan. Och det kanske inte har så mycket med betyg, betygssystemet att göra som, med elevernas utveckling eller hur det ser ut, och hur skolan ser ut och att man ska vara delaktig och, om det är ett sätt att tackla det att nu ska jag vara delaktig i min egen kursuppläggning, då ska jag ta reda på vad jag ska göra, det är ju positivt. Men när det kommer ur vinkeln, "hur får jag MVG?", så tycker jag det är svårt, för att, för mig är det på något vis att om dom bara vill bli bäst inom citationstecken, nä men om strävan är "oh vad kul det här är och vad jag ska jobba och, åh vad bra allting är", då är jag ganska säker på att dom får MVG, på slutet.

Lärare A säger att de pratar väldigt mycket om betyg lärare sinsemellan, men inte så mycket med eleverna. På frågan om hon upplever det som eleverna tycker betyget är viktigt utvecklar person A följande resonemang:

A: Det är.. självklart är det viktigt. Det är det ju i alla ämnen och jag tror det på något sätt är ännu mer, känns lite mer hets med betygen och att man inte är, man är inte riktigt nöjd, man kan till och med säga emot läraren, man kan säga emot många lärare, och tycka, ja men jag har rätt till ett MVG, men du har inte fullföljt det här och det här, ja, men jag ska ha ett M, alltså att man inte, man går emot lärare mycket mer än vad man gjorde när jag gick, även när det gäller att sätta, alltså betygen och sånt, det har, alltså det är min upplevelse i alla fall.

Intervjuare: Även i sångämnet?

A: Även i sångämnet, ja. Ja, som tycker att de har rätt till ett VG, till exempel. Och jag kan inte sätta, alltså jag kan ju inte kolla på ett prov och kolla, ja men du fick ju bara 52 på provet, det är ju mycket lättare, men det är ju mycket svårare att säga, jaa, ja men du sjöng ju inte, där, som du skulle, eller (skratt) mycket flummigare, så, så därför så kan de argumentera mycket mer med en, fast man egentligen inte tycker någonting annat, men, svårare att motivera det, på ett tydligt sätt, ja så att de uppfattar de på sättet som jag uppfattar det. Och har du teoriprov eller så, så ser du det på ett annat sätt, min sångröst, hur, jag upplever ju min sångröst och min röst på ett helt annat sätt än vad du gör. För att man hör det inifrån och du hör det utifrån, så att, det är klart, det, det är klurigt.

Bedömandet som process

Att bedömning är en komplicerad verksamhet som kräver såväl etiska som normativa ställningstaganden, för att använda Helena Korps ord, är inte främmande för någon av de personer vi intervjuat. De uttrycker alla att det både är komplicerat och samtidigt inte, de vet vad som står i betygskriterierna och vad de ska förhålla sig till, men de framhåller att det ändå är komplext och lämnar stort utrymme för subjektivitet och personliga val. och att det förmodligen är än mer komplicerat att bedöma i ett estetiskt ämne än i ett mer utpräglat teoretiskt, matte och matteprov kommer upp som jämförelser.

"Det professionella omdömet" som vi uppfattar att lärarna använder sig av här vet att det finns en mängd faktorer som påverkar dem själva i betygssättandet och som de tar hänsyn till under terminerna. Ett exempel på det rör vår fråga om elevernas kön. Det är övervägande tjejer som har sång i huvudämne och övervägande killar som har elgitarr. Därför tänkte vi att det kunde vara

intressant att höra deras tankegångar kring detta. Samtliga intervjupersoner uttryckte att de försöker att inte förhålla sig olika beroende på kön på eleven. Intervjuperson C, lärare i elgitarr, sa:

”Njæ, alltså jag, jag är väldigt noggrann med, att inte försöka, såhär könskvotera. Alltså det kan vara lätt att, att smälla upp tjejs betyg för att dom spelar elgitarr, bara för att det är så fantastiskt kul”.

Intervjuperson A:

” ... jag tror inte det. Men rent såhär känslomässigt så kanske man är snällare mot killar... för att man är så glad att det är lite killar som har huvudsång, men det är ingenting jag har reflekterat över. Jag hoppas att det inte är så, men det kan ju finnas en risk då, att man är lite snällare mot dem”.

Lärarna verkar alltså vara medvetna om att det finns en viss risk för särbehandling av det kön de undervisar minst antal av. Men i vilken grad det påverkar betygsättningen, om det alls gör det, är svårt att svara på. Vi undrade också om våra intervjupersoner trodde sig ta hänsyn till elevernas hemförhållanden och sociala situation. Till exempel om de ansåg sig bedöma en elev annorlunda eller ”snällare” om eleven har det kämpigt hemma eller liknande omständigheter. Person C uttryckte en tanke om musik som något som suddar ut sådana omständigheter som bakgrund, familjeförhållande med mera.

Intervjuare: Tror du det påverkar dig hur en elevs sociala förhållanden eller hemförhållanden ser ut?

C: *Nä, nä det gör jag inte, faktiskt. Jag tänker på det ibland, att dom är väldigt olika, dom har olika ”style” och dom pratar på olika sätt och, man märker att dom kommer från olika social miljö, både kompisgäng och familjeförhållande och så. Men på nåt sätt så försöker jag, där, där är det ganska såhär, det släcks ut på nåt sätt när man håller på med musik så släcks dom där grejerna ut, det är inte så viktigt längre.*

Person A uttrycker sig såhär i frågan:

A: *Det är klart att man gör det lite, man kan förstå att personen inte alltid är riktigt närvarande för att det är mycket hemma, men... du kan ju inte ta hur mycket hänsyn som helst till det utan det är ju kunskapsbaserat betyg, så oavsett hur du mår eller vad, vad du gör efter skolan, det, det är jättesvårt men... Det är i så fall om man, eh, om de har haft samtal och sånt där där man liksom får höra från rektorn eller någonting att den här personen har problem den måste få distans, eller, disp, dispens för det här eller så, men annars... alltså rent personligt gör man ju det, men du får ju egentligen inte göra det när du väl sätter betyget. Så det är klart, det är ju också en svår grej. Jag hade en sån elev nu som har det tufft hemma och är inte riktigt med i matchen själv, och då på något sätt så, då blir man automatiskt lite snällare mot honom, fast man kanske egentligen inte borde vara det, men så, så vill man kompensera, det jobbiga, för honom, så det är lätt att vara lite snäll där, i det fallet, faktiskt...*

B: *För att, självklart påverkar det mig ju, alltså jag blir ju mer tillåtande om jag vet att en elev det skitjobbigt, så kan jag ju inte, liksom, alltså man ställer inte samma, det är ju, det är rent mänskligt tror jag, att man kan inte med och säga ”ja jag skiter i att din pappa precis har dött, du borde faktiskt ha övat den här veckan och inte bara varit på begravning.” Det kan man liksom inte, det kan man inte. Utan man lämnar ju öppet ett tag där och försöker och peppa och stötta och kanske*

byta repertoar om det är jobbigt att sjunga just dom låtarna för att det, det behöver ju inte vara någon som har dött, det kan ju vara något annat också men, men när det kommer till betygssättningen så är det ju svårare, för att rent krasst så är det ju fortfarande så att jag ska uppnå mål. Eller jag? Dom, ska uppnå vissa mål. Men sen... om det i verkligheten blir hundra procent så, att jag kan vara så, däremot så tror jag att om jag känner att en elev kommer få dåligt betyg, som inte egentligen kanske borde ha haft ett dåligt betyg men det har hänt så mycket, hon har varit borta så mycket så att nu ligger hon på IG för hon har inte, hon var på väg att lära sig det här och det här men nu har hon tappat alltihop för att.. då kan jag möjligtvis föreslå att hon att hon väntar med att få betyg, om hon nu inte ska gå ut trean för då är det svårare men, då får man ta upp det till diskussion.

Lärarna medger alltså att det finns en viss risk att man förhåller sig annorlunda gentemot elever beroende på olika omständigheter i deras liv utanför skolan. Men de säger också att de försöker att vara så neutrala som möjligt. Och skulle tveksamheter uppstå tror de att de i slutändan ändå går till betygsriterierna när det väl är dags att sätta betyget.

Lokala betygsriterier och kursplaner

Vad kan man då läsa i dessa betygsriterier? I de nationella betygsriterierna för ämnet instrument/sång står det inte särskilt mycket. De lämnar öppet för att skolorna själva utifrån de kriterierna skall kunna utforma egna. Av de lärare vi intervjuat har samtliga utom person D varit med och utformat de lokala dokumenten som de själva arbetar efter. I de nationella kriterierna står det för Godkänt i instrument/sång nivå 1⁴ :

- Eleven studerar in enkla musikstycken och musicerar efter noter och på gehör.
- Eleven beskriver grundprinciperna för gehörspel eller sång och improvisation.
- Eleven beskriver och ger exempel på instrumentets konstruktion eller röstens fysiologi.

Vidare ser de nationella kriterierna för Mycket väl godkänt i nivå 1 ut som följer:

- Eleven har en grundläggande repertoar inom olika stilar eller genrer.
- Eleven analyserar sitt musicerande och omsätter på ett personligt sätt kursens innehåll i eget musicerande.

Det är intressant att jämföra dessa kriterier med hur de lokala kriterierna på de olika skolorna ser ut för att se om man kan se något särskilt mönster eller om de väljer att fokusera på något speciellt. I en av skolornas kriterier för Godkänt står att *Eleven har kontinuerlig närvaro* vilket det inte nämns något om i de nationella kriterierna eller i någon av de övriga skolornas kriterier. Man kan diskutera om närvaro bör vara ett kriterium alls då eleven i teorin skall kunna tentera av ämnet vid endast ett tillfälle om denne då uppvisar de kunskapskrav som ställs. Dessutom är det ytterst märkligt eftersom person B som är verksam i skolan som uppger närvaro som kriterium för Godkänt menar att hon inte får sätta betyg på närvaro: ”Jag får inte sätta betyg på närvaro och frånvaro, jag får inte sätta betyg på arbetsinsats, vilket elever också är noga med att påpeka om man skulle själv påpeka det”. Men vidare resonerar läraren att elevens närvaro är en förutsättning för att man ska kunna jobba tillsammans med eleven och för dennes utveckling. Två av de tre skolornas kriterier tar upp

⁴ [http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=5&skolform=21&id=323_1&extraId=\)](http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=5&skolform=21&id=323_1&extraId=):): den 15/12/08

genrekännedom i sina kriterier för Godkänt, att eleverna har en viss stilkännedom och behärskar olika genrer. I de nationella kriterierna är detta något som först nämns på nivån för Mycket väl godkänt.

För Mycket väl godkänt på nivå 1 i ämnet elgitarr lyder ett kriterium, *Eleven skapar själv personliga ändamålsenliga "sound"*. I ämnet sång på en annan skola står det för Mycket väl godkänt att *Eleven äger en för kursens nivå självklar musikalisk uttrycksförmåga har tekniskt goda förutsättningar samt en naturlig fallenhet för sång*. De båda kriterierna är exempel på att det krävs en viss musikalitet och konstnärlig förmåga av eleverna. Här finns ett utrymme för en subjektiv bedömning för läraren. Otvivelaktigt väger lärarens personliga tycke och smak in, frågan är bara hur mycket. Om man generellt jämför hur kriterierna för ämnet elgitarr ser ut gentemot sångämnet skiljer egentligen inte så mycket emellan de båda ämnena mer än ren terminologi. I sångämnet uttrycks kriterium som handlar om att eleven ska känna till *röstens fysiologi* medan man i elgitarrämnet har med som ett kriterium som handlar om att eleven ska ha *grundläggande kunskap om hur elgitarr och förstärkare fungerar tillsammans*. För att sammanfatta de lokala kursplanerna och betygskriterier vi fått ta del av kan man säga att samtliga har utgått från de nationella kriterierna för att skapa lokala kriterier och kursplaner som passar just för det specifika ämnet och för att tydliggöra kriterierna för sig själva.

Diskussion

Även om det inte formuleras så, och trots att de lärare vi intervjuat inte fått någon fortbildning eller utbildning i betygssättning kan man säga att de ständigt förhåller sig till och omprövar en yrkesetik, för att använda Fjellströms ord. Oskrivna regler, som person A formulerar det. Vi kan också återkomma till Fjellströms frågor kring betygssättandets etik. Bland annat undrar han om läraren har den beredskap för uppgiften som det krävs? Vår uppgift eller vårt syfte är knappast att bedöma dem som pedagoger - men vi kan konstatera att svaret på den frågan tycks vara ja.

Utmärkande för moralisk kompetens skulle utifrån samtida etiskt tänkande vara förmåga och benägenhet att väga beslut ur många olika perspektiv, där dessa inte bara förstås utan också respekteras. Den kräver att man kan leva sig in i och hantera komplexa situationer, att man har medkänsla med andras väl och ve, i synnerhet med deras lidande, och att man i beslutsfattandet tål hög grad av osäkerhet. (Fjellström 2002:88)

Den moraliska kompetensen och "det verksamma professionella omdömet" tycks hos våra intervjupersoner innehålla bland kunskaper och färdigheter en stor dos omsorg och ansvar inför elevens välbefinnande. Och erövrandet av denna beredskap och kunskaper och förhållningssätt sker i process med andra. Den enskilde läraren må ha det yttersta ansvaret för bedömningen och betyget, men det sker i dialog och i förhandling och diskussion med andra parter, framförallt kollegor men också till viss del eleverna. Lärare A berättar att de ständigt pratar om betyg lärarna sinsemellan, och i hennes fall sker själva betygssättningen gemensamt med den andra undervisande sångpedagogen. De andra lärarna berättar också de att talar mycket betyg lärarna sinsemellan, även de som undervisar eleverna i andra ämnen, för att få en så heltäckande bild av eleven som möjligt. Lärare C påpekar att de själva är ansvariga för betygssättandet av sina elever, men säger också att "man är aldrig ensam i sin bedömning".

Själva undervisningsformen i sång- och instrumentalämnet må till de yttre faktorerna inte ha ändrats särskilt mycket, utan befinner sig i huvudsak i en tämligen gammal undervisningsmodell även om en del saker också till formen har ändrats, till exempel genom gemensamma sånglektioner och dylikt. Men på bedömningsfronten - och samtalet kring bedömning har det hänt desto mer. Eleven förväntar sig i många fall ett visst betyg av läraren. I och med skolans med tiden förändrade uppdrag, har också lärarnas tidigare ganska ohotade status också förändrats. Det är tillåtet att ifrågasätta lärarens omdöme och åsikter, och denne ska, i enlighet med styrdokument kunna motivera och argumentera för sina bedömningar med stöd i kursplanen och betygskriterier.

Samtliga lärare sätter som nämnt också betyg i andra ämnen; de två gitarrlärarna upplevde skillnad i instrumentalämnet jämfört med andra gruppbetonade aktiviteter - att betygsdiskussion och betygshets var betydligt mindre i elgitarr om inte helt frånvarande. Sångpedagogerna å andra sidan upplevde att tankarna på betyg ofta var närvarande och att de förmodligen också påverkar hela undervisningssituationen för både eleven och läraren:

B: Om lusten till att lära var allt överskuggande istället för lusten till ett MVG, så skulle det påverka hur dom jobbade tror jag. Och det skulle förmodligen också leda till att dom fick det där MVG:et som dom vill ha. Men det har kommit snett, för att det är, och det har ju med att dom ska söka vidare att göra och, det är det enda som räknas, är poängen liksom. Och det är väl också en anledning att man skulle kunna ta bort betyget så att (skratt), ta bort den delen, att bara ha kvar lärande... för kunskapen skull eller för känslans skull att, liksom vara trygg i att man kan någonting och ha någonting, att bara, veta att jag kan göra det här och jag kan göra det skitbra, oavsett om jag har papper på det eller ej.

D: Hade precis lite så.. betygssnack med alla individuellt sådär för de ville veta hur de låg till och och vad de kunde förbättra och sådär, och det är ju väldigt eh,, de som går natur, ja främst natur men även de som går samhälle är ju väldigt väldigt betygsfixerade, många har jättehöga mål att de vill bli läkare och allt möjligt sådär och de vill ha MVG i precis alla ämnen, så att, och de säger de uttryckligen också, vad kan jag göra för att få det bästa betyget.... och då väcks det ju mycket tankar i mitt huvud. För det första liksom, är de, har de presterat så bra, ligger de på den nivån, uppfyller de betygskriterierna så att de kan få ett MVG och i många fall så är det ju tyvärr nej, tycker jag då. Eh, och då blir det massa dilemman, ja, okej, ska jag vara den som hindrar den här eleven då, för att få, få MVG i alla ämnen, för han kommer säkert eller hon kommer säkert få MVG i nästan alla ämnen och så ska de få VG bara i ett skitämne som estetisk verksamhet.....eh, skitämne, men, en liten kurs då liksom.... men, man måste ju, man kan ju inte sätta mer än vad någon är värd, så att säga, man kan ju då ge hintar då, att du ligger här nu, och för att nå dit så måste du göra detta och detta.....så det, man vill ju gärna..helst skulle jag vilja sätta MVG på allihopa, för att....det blir, roligast så. Bäst klimat, men det går ju inte tyvärr, för att de som verkligen är värd MVG.....de, de blir inte så glada då, eller det blir inte värt så mycket för dem kanske.

B: Fast helst vill jag ju inte sätta betyg alltså det är ju verkligen det, man försöker och vara så schysst som möjligt och jag tror det är därför det är så mycket MVG nu, att dom flesta, man orkar inte ta den striden liksom och, och eftersom alla instrument, det är så subjektivt, hur man än gör så är det subjektivt.

Trots kursplaner, kursupplägg och diskussion kring betyg med både elever och andra lärare så återkommer våra intervjupersoner till det faktum att till syvende och sist är musik och konstnärliga

yttringar subjektiva. Det som ska bedömas i det nuvarande betygssystemet är ju - formellt sett- inte den estetiska/konstnärliga processen utan resultatet, tillägnade färdigheter. Och även om det alltid är komplext att bedöma någons kunskaper menar vi - i linje med våra intervjupersoner - att det är än mer komplicerat att bedöma musikaliska och konstnärliga uttryck än i ämnen som exempelvis matematik och språk.

Vem är jag att hindra deras drömmar?

Ett ständigt pågående arbete från fackföreningar och andra intresseföreningar dit lärare är knutna är strävan att höja lärarnas status. Förslag om lärarlegitimation har kommit upp, att behöriga lärare alltid skall få förtur till anställning framför obehöriga, höjd lön och så vidare är andra krav. Under vår lärarutbildning på Pedagogiska Institutionen har dessa tankar varit ständigt närvarande. Kurslitteraturen har kretsat kring ett ökat professionellt yrkesspråk, skolutveckling med mera. Något ironiskt i denna ibland iver att tala om hur viktigt det är att öka alla lärares status är det milt sagt styvmoderliga bemötande vi som blivande musiklärare får inom ramen för den gemensamma lärarutbildningen. Att berätta anekdoter från såväl egna som andra blivande musiklärares möten med nämnda pedagogiska institution skulle här enbart tjäna som grovskissad och osannolik komik. Det är dock ingen överdrift att säga att vi i mångt och mycket bemöts som fascinerande kuriositeter - som borde vara lyckliga och tacksamma över att få jobba med våra hobbies, vi är ”härliga människor” som lär kunna bli alldeles till oss enbart av att titta på en bild föreställande det instrument vi spelar. Med detta sagt, tillsammans med våra erfarenheter från verksamhetsförlagd utbildning och vikariat menar vi att lärarna inom de estetiska ämnena generellt sett har en lägre status än andra lärare. De estetiska ämnena likaså. De är bara till för ”skojs skull”. En stunds avslappning i det verkliga skolarbetet, om man så vill. I förlängningen handlar det om hela samhällets syn på vilken roll konst, konstnärligt utvecklande och sådana processer får och bör ha. Det är naturligtvis en stor och komplex diskussion, alldeles för stor att gå närmare in på här, men väl värt att nämna. Om vilka konsekvenser det kan ha för betygssättning kan man naturligtvis diskutera fram och tillbaka, men problematiken sitter ihop.

De bedömnings- och betygssystem som funnits under olika tidsepoker har gripit djupt in i människors liv. Bedömningar och betyg är därmed värdeladdade fenomen som genom den betydelse och status skolans bedömning har fått konsekvenser inte enbart för elevens självuppfattning utan även för hennes eller hans framtid. (Andersson 2002:7)

Med detta i åtanke kan det vara värt att påminna om lärare D som berättade om de naturelever han hade som mådde dåligt på riktigt och ansåg sig behöva ge upp sina drömmar för att de inte hade MVG i alla ämnen. Dessutom formulerar han sig vid ett tillfälle - ”skitämne som estetisk verksamhet”. Även om D korrigerar sig själv med att säga, ”eh, skitämne, men liten kurs då”. Det må vara en tendentiös undran men vi tvekar på om någon annan lärare än någon som undervisar i något av de estetiska ämnena skulle uttrycka sig så. Skulle en mattelärare påstå att de hade ett skitämne? Nu är ju estetisk verksamhet en förhållandevis liten kurs och inte på så sätt jämförbart med matematik som är ett kärnämne, men varje enskild kurs är potentiellt avgörande för vilka utbildningar eleverna kan söka sig till när de är färdiga med gymnasiet - och på så sätt lika viktiga. Det borde rimligtvis också påverka läraren. Många av eleverna tycks ständigt vara medvetna om att deras framtid står på spel, eller åtminstone upplevs vara det. Lärare A formulerade det ju också som ”hellre fria än fälla”, och att det är sed bland estetlärarna på den skola hon arbetar. Man vill inte stjälpna någon. Som lärare D säger: ”ska jag vara den som hindrar den här eleven?”

B: *det är många som väljer musiklinjen för att sen börjar allvaret, dom ska börja på Chalmers eller dom ska läsa till läkare eller jurist eller, och då ska dom ha kul dom sista tre åren. Och har man kul så jobbar man inte, utan då ska man bara gå dit och ha liksom fest i fyrtio minuter. Och då blir det ännu svårare för jag har ju fortfarande det över mig att jag ska sätta betyg på att du har haft roligt, vad ska jag sätta betyg på? Och, för dom behöver ju betyget för och kunna plugga vidare och då är det kanske bättre att dom inte får betyg, om dom bara ska ha roligt.*

Att undervisa som sång- instrumentallärare är som vi redan påpekat att arbeta under förutsättningar som skiljer sig ganska markant från andra undervisningssituationer inom den svenska skolan. Man träffar eleven enskilt fyrtio eller tjugo minuter i veckan och man får möjlighet att lära känna sina elever. Man jobbar ofta tätt ihop, vilket de konstnärliga ämnena också inbjuder till. Som lärare är man med och bidrar till att utveckla elevens konstnärlighet, men i bästa fall innebär det också att utveckla elevens självkänsla och förmåga att uttrycka sig. En elevs musicerande är tätt sammankopplat med dennes person och identitet, och det är en förmån som pedagog att få vara med i den processen. Inte sällan byggs en särskild tillit upp mellan lärare och elev eftersom man träffas och jobbar en lång tid under elevens utbildning. Robert Schenk uttrycker sig på följande vis i sin bok *Spelrum – en metodikbok för sång- och instrumentalpedagoger*: ”Att få vara med om glädjen, gemenskapen och framstegen hos eleverna kan vara en ojämförlig inspirationskälla. Banden som vi skapar med eleverna kan bli nästan lika djupa, meningsfulla och långvariga som våra mest betydelsefulla relationer.” (Schenk 2000:15)

Vi ställer oss frågan om att den förhållandevis nära relationen till eleverna som undervisningsformen och tiden ger förutsättningar för är ytterligare en faktor till komplexiteten i bedömningen och det faktum att ingen av lärarna helst vill sätta betyg alls. De vill jobba tillsammans med eleven mot målet att utvecklas som musiker eller sångare/sångerska. Lärare B uttrycker ju att hon tror att eleverna skulle var annorlunda om inte MVG:t hägrade på samma sätt, att det skulle bli mer lustfyllt att lära - och bli en annan relation lärare och elev emellan om eleven inte visste att läraren behövde sätta betyg. Lärare A som berättar om sin stora vända när hon är osäker på ett betyg, att det kan förfölja henne lång tid inbjuder till att tro att huvudproblemet egentligen inte är vilket betyg eleverna förtjänar, utan *hur eleven ska ta betyget*. Om detta är det möjligt att spekulera och tolka vidare, klart är i allafall att pedagogerna tycks känna ett stort ansvar för betyget inför eleven.

Avslutning

Vad är det egentligen lärarna berättar om? En av förändringarna som skedde när det kunskaps- och målrelaterade betygssystemet infördes var ett ökat krav på elevens delaktighet. Läraren skulle också bli skyldig att tydligare motivera sina bedömningar. Innebär det lärarna beskriver om hur elever ibland tycks förvänta sig ett visst betyg och ibland argumentera emot att skolan blivit mer demokratisk? Med lite god vilja kanske man skulle kunna påstå det. Det är ju fortfarande läraren som bedömer och betygssätter - eleven som blir bedömd. Men våra intervjuer leder oss till slutsatsen att det diskuteras och argumenteras mellan elever och lärare på ett sätt som det inte gjort tidigare i skolan Att döma av lärarnas berättelser och våra egna erfarenheter kan man tänka sig att den här förändringen har skett över relativt kort tid. Kanske måste man förstå det i ett större perspektiv av samhällsförändring och skillnad i familjebildningen. Bland andra så använder sig barn- och familjeforskaren Dion Sommer av begreppet *förhandlingsfamiljen* (Sommer 1997) om den moderna familjen. En - i jämfört med tidigare så kallade patriarkala familjestrukturer - förhållandevis jämställd familj där man ständigt diskuterar, förhandlar och barnen är delaktiga i varje beslut. Att

barn som är uppvuxna i sådana familjer fortsätter vara så även i skolan verkar rimligt. Ett annat sätt, eller ett kompletterande sätt att förstå det kan tänkas vara lärarens förändrade status. Läraren skall inte längre på samma sätt vara en auktoritär auktoritet, utan en handledare och mentor, och som vi uppfattar det speciellt i instrumentalläraryrollen - även en kamrat- även om uppdraget som "fostrare" kanske inte helt gått ur tiden - åtminstone inte som fostrare av demokratiska värderingar, humanism och så vidare som står skrivet i skolans värdegrund.

De estetiska ämnenas generellt lägre status som skolämnen i en kombination med lärarnas ofta nära relationer till eleverna ger tillsammans med ett kollegialt tryck och en anda av att "hellre fria än fälla" som förmodligen grundas i en omsorg om elevernas framtid, en situation där betygsinflation tycks råda och lärarna helst inte vill sätta betyg alls. Men eftersom systemet nu är sådant att de måste sätta betyg förstår vi det som att intervjupersonerna hellre sätter ett högt betyg. Både för att de annars skulle kunna hindra elevernas framtidsdrömmar och för att det helt enkelt känns bättre och blir roligare så.

Intervjuer av de slag vi har genomfört erbjuder en mängd intressanta uppslag och funderingar kring en lärares olika roller, skolans och betygens funktion och vilken syn på kunskap och lärande som ryms inom ramen för de system för bedömning och betygssättning den svenska skolan är uppbyggd kring idag. Av flera möjliga vinklar var vi tvungna att begränsa vår undersökning och menar att ämnet på inget vis är uttömt. Vilka förändringar förslaget på en omvandling av det estetiska programmet och en ny betygsskala innebär för oss och våra kommande kollegor och elever innebär återstår att se.

Intervjuguide

Frågorna är delvis inspirerade av den tidigare forskning vi använt oss av. Något som samtliga intervjupersoner tog upp utan att vi ställde någon direkt fråga om det, var detta med betygsinflation. När vi frågar lärarna om de diskuterar betygsättning kollegor sinsemellan och med sina studenter stödjer vi oss av Carlgrens artikel (2002) där hon pekar på att dagens betygssystem kräver stor professionalitet av lärarna och att det ställer krav på lärarnas kompetens vad gäller betygsättning samt att lärare idag måste vara beredda på att i större utsträckning än tidigare diskutera grunden för sin bedömning. Vad gäller frågan om lärarna förhåller sig olika i sin bedömning beroende på elevens kön, ställer vi den utifrån vår egen förförståelse att det ena könet är underrepresenterat i de ämnen våra intervjupersoner undervisar i. Som utgångspunkt för våra intervjufrågor har vi också funnit det användbart att läsa igenom Emma Andersson och Niklas Klebergs uppsats (2008) och Linnea Hanson och Hans Lindholms uppsats (2006) som båda berör ämnet betygsättning.

Frågorna vi ställde till samtliga intervjupersoner. Formuleringarna varierade från intervju till intervju liksom ordningen på frågorna, i strävan att få ett så fritt samtal som möjligt:

- Vi bad dem berätta om sig själva och sin yrkessituation
- Pratar ni mycket om betyg lärare sinsemellan?
- Diskuterar ni betyg med eleverna, frågar de om sina betyg och vad som krävs för att få ett specifikt betyg?
- Tror du att du förhåller dig olika i din bedömning gentemot killar och tjejer? (I sångämnet är killar underrepresenterade liksom tjejer är i elgitarr)
- Väger du in elevens hemförhållande och sociala situation i din bedömning?
- Har du varit med och utformat era lokala betygskriterier?
- Skulle du hellre se något annat sätt att bedöma eleverna på än att sätta betyg - och hur skulle den formen av bedömning i sådana fall se ut?

Olika följdfrågor uppstod vid de olika intervjutillfällena beroende på intervjupersonernas svar. De redovisas ej här.

Litteratur

Andersson, Håkan (2002) ”Inledning”. *Att bedöma eller döma. Tio artiklar om bedömning och betygssättning*. s 7-13. Skolverket.

Andersson, Emma & Kleberg, Niklas (2008). ”Betyg och bedömning i musik och slöjd. En studie kring problematiken angående betygssättning i praktiska ämnen”. C-uppsats, Lärarprogrammet, Göteborgs universitet.

Carlgren, Ingrid (2002) ”Det nya betygssystemets tankefigur och tänkbara användningar” *Att bedöma eller döma. Tio artiklar om bedömning och betygssättning*. s 13-27. Skolverket.

Fjellström, Roger (2002) ”Betygssättandets etik”. *Att bedöma eller döma. Tio artiklar om bedömning och betygssättning*. s 77-91. Skolverket.

Hanson, Linnea & Lindholm, Hans (2006). ”Ett nödvändigt ont? - gymnasielärares uppfattningar om bedömning och betygssättning ”. C-uppsats, Lärarprogrammet, Göteborgs universitet.

Korp, Helena (2003). *Kunskapsbedömning– hur, vad, och varför*, Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju*. Malmö: Liber.

Schenk, Robert (2000) *Spelrum – en metodikbok för sång- och instrumentalpedagoger*. Bo Ejeby Förlag.

Sommer, Dion (1997). *Barndomspsykologi : utveckling i en förändrad värld*, Runa förlag.

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Wikström, Christina (2005). *Criterion-Referenced Measurement for Educational Evaluation and Selection*. Department of Educational Measurement, Umeå universitet

Estetiska Programmet - Program mål, kursplaner, betygskriterier och kommentarer (2000)
Stockholm: Skolverket.

Internet:

En ny betygsskala - regeringens proposition:
<http://www.regeringen.se/sb/d/10237> (hämtat 081213)

Framtidsvägen - en reformerad gymnasieskola:
<http://www.regeringen.se/sb/d/10005/a/101587>, (hämtat 081213)

Vetenskapsrådet:

”Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning”

www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf (hämtat 090104)

Sydsvenska Dagbladet:

<http://sydsvenskan.se/sverige/article386206/Elever-positiva-till-ny-betygsskala.html> (hämtat 081201)

Intervju med ”A”, 081121.

Intervju med ”B”, 081124

Intervju med ”C”, 081127

Intervju med ”D”, 081128

Samt intervjupersonernas respektive lokala betygskriterier.